

Тоталітаризм - негативне явище сучасного державотворення в Україні

Вікторія Корольова,

к.ю.н., доцент,

професор кафедри державно-правових дисциплін,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,

e-mail: viktoriyav@krok.edu.ua,

ORCID: 0000-0003-2998-6144

Максим Лисак,

аспірант,

спеціальність 081 Право,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,

e-mail: LysakMY@krok.edu.ua,

ORCID: 0009-0004-6828-7674

Феномен тоталітаризму не перестає приковувати до себе увагу дослідників як у нашій країні, так і за кордоном. Він залишається одним із центральних об'єктів вивчення сучасної науки. Незважаючи на велику кількість праць з даної проблематики, багато аспектів вивчення природи тоталітаризму продовжують залишатися дискусійними і вимагають свого подальшого більш поглибленого та всебічного аналізу.

У літературі зустрічаються такі визначення поняття «тоталітаризм»: як політичний режим, заснований на централізації і всеохоплюючому контролі над усіма галузями суспільного життя, який заміщає особисті інтереси громадян на суспільні і державні задля досягнення універсальної мети [1, с. 13]; як спосіб організації суспільства, при якому влада є абсолютною, її прерогативи не обмежені ні правом, ні інституційними засобами, а в своїй діяльності вона широко використовує неправові методи впливу на суспільство [2, с. 73].

Таким чином, тоталітаризм є специфічним типом політичної та суспільної системи, певним політичним режимом. Основною ознакою тоталітаризму є поглинання державою сфери громадянського суспільства та відсутність політичного плюралізму.

Науковці стверджують, що тоталітаризм не виникає випадково, а має свої соціальні передумови і причини. Серед основних з них можна виділити: індустріальне суспільство; розвиток засобів маніпуляції суспільною свідомістю (радіо, телебачення, засоби зв'язку, ЗМІ тощо); виникнення монополій, які зливаються з державою; зростання культу держави в суспільній свідомості та поширення колективістських поглядів; масова впевненість у можливості значного поліпшення життя через планування та раціональні реформи; незадоволеність через відчуження особи при капіталізмі, її незахищеність і самотність; тоталітарні рухи створюють ілюзію причетності до «вічних цінностей»: нації, держави; гострі соціально-економічні кризи призводять до маргіналізації суспільства, зростання числа люмпенів, особливо вразливих до тоталітарної ідеології та схильних до політичного радикалізму [3, с. 268].

Узагальнюючи різні підходи, можна виділити такі основні характерні ознаки

тоталітарного режиму: сильно централізована, моністична структура влади, де правляча група не підзвітна виборним органам і не може бути усунена від влади через інституційні механізми; формування влади на всіх рівнях відбувається із застосуванням бюрократичних методів; монопольний політичний контроль над економікою та іншими сферами суспільного життя; у тоталітарному суспільстві жодна з його сфер перебуває під її контролем; влада належить єдиній політичній партії, яка організована не демократичним шляхом навколо лідера; влада партії підтримується через її злиття з державними структурами, що призводить до повного одержавлення суспільства; політизація та регулювання всіх аспектів життєдіяльності громадян; терористичний контроль з боку правоохоронних органів за поведінкою населення; громадські та політичні організації існують лише на папері, ставши частиною державних чи партійних структур, їх діяльність суворо контролюється; монопольна, чітко визначена ідеологія, що легітимізує режим і виправдовує його історичну роль.

Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що тоталітаризм слід розглядати не тільки як соціальну систему, а й як суспільно-політичний та соціально-економічний лад, а також як ідеологію. Більш того, важливо погодитися з думкою частини дослідників, які вважають, що тоталітаризм є результатом розвитку історії людства, починаючи з деспотичних режимів.

У сучасних умовах до залишків тоталітаризму можна віднести специфічні риси політико-правової свідомості значної частини адміністративних кадрів, політиків та пересічних громадян, такі як впевненість у власній непогрішності, нетерпимість до політичного інакомислення, етатизм, егалітаризм, догматизм, імітація активної діяльності еліти та примітивізація політико-правової культури. Хоча тоталітаризм був знищений на центральному інституціонально-нормативному рівні він продовжує існувати і процвітати в багатьох сферах політичної системи на локальних та регіональних рівнях.

Ключові слова: тоталітаризм; тоталітарний режим; держава.

Список використаних джерел

1. Пехник А. В. *Поняття, типологія та причини виникнення тоталітаризму: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04. Нац. ун.-т "Одеська юридична академія". Одеса, 2000. 19 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/75f0a55a-31bb-4160-a344-204a6cb33f9f/content>.*
2. Тартасюк В. Ю. *Різноманітність правових систем у тоталітарному та демократичному суспільствах. Часопис Київського університету права. 2020/3. С. 71-74. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/405/386>.*
3. Калиніна А. О. *Виникнення тоталітаризму: умови формування та типологія. Актуальні проблеми політики. 2014. Вип. 51. С. 264-272. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ace63fd4-54c2-4123-b5e5-c36d320fdfe/content>.*